

Recenzija

Lenart Škof, *Antigone's Sisters: On the Matrix of Love*

Luka Trebežnik

Znanstveno-raziskovalno središče Koper

luka.trebeznik@zrs-kp.si

© 2022 Luka Trebežnik

Delo dr. Lenarta Škofa, *Antigone's Sisters: On the Matrix of Love*, ki je v letu 2021 izšlo pri ugledni ameriški založbi State University of New York (SUNY) Press, v zbirki, ki izdaja vrhunska svetovna dela s področij kontinentalne filozofije, teologije in religijske misli, predstavlja poglobljen pristop k nekaterim izmed najvztrajnejših pa tudi pogosto na rob odrinjenih in zamolčanih filozofskih ter teoloških vprašanj.

Kot sporoča že naslov, je knjiga posvečena Antigoni in drugim ženskim likom. Ponuja nam spretno in poglobljeno razpravo o raznolikih filozofskih pristopih k liku Antigone, ki za večino interpretov presega starogrški literarni kontekst in sporoča univerzalnejšo resnico. Knjiga se tako umešča v dolgo zgodovino interpretacij tega pomembnega Sofoklejevega lika, Lenart Škof suvereno stopa v razpravo s Heglom, z Lacanom, s Heideggerjem, Hribarjem in z Žižkom, najprepričljivejša pa se mu zdi interpretacija, ki jo ponudi sodobna francoska poststrukturalistična filozofinja Luce Irigaray. Gre za eno izmed ključnih referenc knjige, ki predvsem v svojem pomilenijskem obdobju izpostavlja bistvena sodobna duhovna vprašanja, ki so napajala že predhodna Škofova dela in odpirajo nekatere zamolčane teme sodobne misli, predvsem v zvezi s statusom femininega v tradiciji in s tem povezano afirmacijo diha kot počela etike sočutja ter filozofije ljubezni.

Knjiga pa še zdaleč ne govori izključno o Antigoni, v njej je namreč veliko njenih duhovnih sorodnic, ženskih likov, ki se z ljubeznijo odzivajo na kruto usodo. Takšne osebe avtor najde v vseh velikih svetovnih izročilih, poleg starogrških pripovedi o Perzefoni in Demetri svoj glas v delu med drugimi dobijo še Schellingova Clara, ki izstopa s svojim žalovanjem in posvetitvijo odnosa do pokojnih otrok, pomembno mesto ima tudi Savitri, ki v hindujski mitologiji predstavlja ljubezen in vdanost, moža Satjavana ne želi zapustiti niti v smrti, obravnavana je tudi Lepa

Vida iz slovenskega ljudskega slovstva, ki objokuje nesrečno materinsko usodo. Antigonine sestre družijo udejanjenje brezmejne ljubezni, ki pre-sega nasilnost sveta, v končni konsekvenci pa tudi smrt samo.

Z vpeljavo teologije ljubezni delo v naše poglobitve filozofske in teološke tradicije vnaša določeno kritiko ter dopolni. Oba diskurza sta tradicionalno zasnovana kot povečevanje razuma in racionalnosti, modrosti nad ljubeznijo. Hkrati s tem pa seveda nastopata tudi kot spregled ženskega počela kot gostoljubne geste nežnosti. Razmisleki in dopolnila k tradiciji, ki jih prinaša knjiga, nosijo izjemen pomen, saj vzpostavljajo duhovno misel, ki v središče odrešenijske zgodovine postavlja žensko, Bog se namreč v inkarnacijskem procesu rojeva iz maternice. Tu pridemo do četrtega pojma v naslovu: matriksialnosti. Nova misel o utelešenju božjega postulira Marijo kot kozmično mater, porojevalko Boga. Za to eminentnost ženskih počel tradicija pozna več imen in emanacij, ena izmed pozabljenih ženskih figur božanskega je Sophia, ki pri nekaterih ruskih religioznih filozofov igra pomembno stvarjensko vlogo. V knjigi to ponazarja trikotniška shema, kjer Marijina porajajoča se maternična ljubezen zaseda eminentno prazno mesto, nahaja se v naročju Trojice. Drugo ime za to porajališče je *chóra*, ki so ga zgodnjekrščanski očetje dejansko enačili z Marijo, ta misel pa se je skozi stoletja krščanske misli malo umaknila drugim interpretacijam, ki so pogosto povečevale antimatriksialna ontološka počela, ki neredko vodijo v nasilje. *Chóra* je v filozofijo vpeljal Platon v *Timaju*, kjer ta pojem (ki v stari grščini pomeni tudi mesto) nastopa kot gola receptivnost, površina, v katero Demiurg vtiskuje podobe. Ta Platonov koncept, ki sta ga v sodobnem času največ interpretirala Jacques Derrida in Julia Kristeva, nastopa kot tretji rod (*triton genos*) v svetu binarnih opozicij, tako ni nekaj bivajočega niti nebivajočega, edino, kar lahko Platon zatrdno pove o tej nevidni brezoblični obliki, ki sprejema vse, je, da je ženskega spola. V knjigi tako *chóra* zavzame mesto matriksialnosti, čiste nesubstancialnosti porajajočega, povezana je z brezdanjo skrivnostjo ljubezni, ki predhaja tudi Bogu samemu. Matriksialnost je torej gesta materinskega gostoljubja, svetost rojstvenih vezi med materjo in otrokom, povzdignjenje eksistencialnega modusa nežnosti in skrbi.

Delo s svojo kozmično vsebino predstavlja postkrščansko miselnost, ki afirmira predvsem najgloblje elemente krščanskega razodetja, te pa povezuje s sorodnimi razodetji v azijskih, afriških in drugih tradicijah. Krščansko izročilo ni zanikano, pač pa je afirmirano v samih globinah kot razodetje božanske ljubezni. Škof zapiše, da mu je cilj materializacija razumevanja Trojice, pri tem se podobno kot že v svojem predhodnem delu

sklicuje na Ludwiga Feuerbacha, ključnega misleca čutnosti in nežnosti. Prav tako pa je delo postfeministično, saj v globoki afirmaciji tradicionalno zamolčanih femininih elementov v naših duhovnih zgodovinah presega spolno razliko samo, v končni fazi pa tako tudi Kristusu pripisuje status Antigonine sestre.

Pričujoča knjiga nedvomno prinaša odlično, poglobljeno študijo ženskih počel v raznolikih miselnih tradicijah, kot taka predstavlja eruditsko delo, ki se navezuje na mnoge po krivem zanemarjene avtorje in avtorice, vse to pa umešča v kontekst teologije ljubezni, ki nastopa kot klic k spremembi eksistencialne drže vpričo krivičnega in nasilnega sveta. Delo se izvrstno umešča v sodobne razprave s področij primerjalne religiologije, filozofije religije in postkrščanske duhovnosti, s tem pa bralcu nudi moč za vzpostavitev kritičnega odnosa do tradicije in istočasno pogloblitev njenega razumevanja.

Knjiga je dopolnjena in dodelana različica besedila, ki je v slovenščini leta 2018 izšlo v filozofski zbirki Slovenske matice, nastopa kot nasledek avtorjeve predhodne študije s področja respiratorne filozofije in bo z že napovedanim prihodnjim delom, ki bo še v večji meri posvečeno kozmološkemu pristopu k vprašanju božjega, tvorilo trilogijo. Za sklep lahko omenimo še, da je knjiga zelo dobro urejena, sijajno jo dopolnjujejo zrcalnosimetrični fotografski elementi, ki jih je prispevala Maja Bjelica, ti evocirajo kozmično atmosferskost, predstvarjenski ples meglic nad vodami in brezdanost ljubezni.